

***ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ
ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПОЛІТИКИ
З ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ***

М.М. Яцишин

Розглянуто сутність сучасних підходів щодо визначення предмета дослідження історико-правових засад кримінально-виконавчої політики.

Ключові слова: історико-правові засади, кримінально-виконавча політика, предмет дослідження, теоретико-концептуальне визначення.

Yatsyshyn M.M. On the question of defining the subject of research historical and legal policy framework to implement criminal penalties. The essence of modern approaches to defining the subject of research historical and legal foundations of penal policy are analysed.

Key words: historical and legal grounds, criminal executing policy, research subject, theoretical and conceptual definitions.

Актуальність теми дослідження. Сучасні проблеми кримінально-виконавчої політики України обумовлені відсутністю в українській науці і соціальній практиці адекватного уявлення про цільове призначення та сутність такої політики як соціально-правового явища, хоч уже на початку 90-х років минулого століття були зроблені перші суттєві кроки з вироблення методологічних засад державної кримінальної й кримінально-виконавчої політики України, визначення місця та ролі сучасної пенітенціарної політики в історико-правовому контексті, її першочергових завдань та організаційно-правових питань удосконалення.

Отже метою даного дослідження є визначення і обґрунтування предмета історико-правових засад становлення і розвитку сучасної кримінальної політики

України, що включає і державну політику, і галузь права, і науку цієї галузі права. При цьому враховується, що сучасний загальнометодичний державний підхід до вдосконалення всіх складників кримінально-виконавчої політики (політичних, економічних, соціальних, організаційно-правових, морально-етичних тощо) вимагає, передусім, виявлення сутності цього явища в конкретно-історичних умовах сучасної України. Досягти цього можна тільки через історико-правове наукове пізнання теоретичних основ кримінально-виконавчої політики, характеру й способів її впливу на всіх суб'єктів цієї специфічної сфери правовідносин, які виникають у процесі виконання покарань, упродовж тривалого життя українського суспільства. Лише на такій основі є реальним свідоме вироблення заходів, необхідних для впорядкування цього процесу та його послідовного реформування з метою забезпечення збалансованого задоволення законних прав й інтересів громадян, суспільства та держави, системного вираження всього комплексу основних складників пенітенціарної функції держави.

Саме таке визначення сутності предмета дослідження дозволяє встановити, що теоретичні основи кримінально-виконавчої політики були закладені ще в кінці XVII – на початку XIX ст. у працях видатних зарубіжних вчених-криміналістів Беккарія, Бентама, Говарда, Кокса, Ліста, Принса, Тарда, Феррі, російських – І. Фойницького, Д. Гальберга, В. Нікітіна, М. Таганцева, С. Познишева, М. Гернета [1, 38]. В українській науці окремі кримінально-правові питання, зокрема і в сфері виконання покарань, розроблялись вченими-криміналістами ще у XVIII ст. (С. Десницький, І. Тимківський тощо). Перше ґрунтовне дослідження проблем кримінальної політики належить М.П. Чубинському. Саме йому вітчизняне правознавство зобов'язане теорією цієї галузі науки [6, 8].

Значний внесок у розвиток ідей кримінально-правової політики у XIX – на початку XX ст. внесли Л.С. Белогриць-Котляревський, Л.Є. Владимирів, Г.С. Гордієнко, І.М. Данилевич, О.Ф. Кістяківський, І.О. Максимович, К.П. Павлович та ін. Розвиток кримінально-правової політики у Радянському Союзі у першій половині XX ст. пов'язаний з іменами видатних учених – М.М. Гернета, А.А. Герцензона, О.Я. Естріна, А.А. Піонтковського, М.Д. Шаргородського,

О.С. Шляпочникова. В Україні в цей час проблемі кримінальної політики присвятив свою увагу М.О. Скрипник.

У роки незалежності України, незважаючи на складну внутрішньополітичну ситуацію, пов'язану з усуненням залишків командно-адміністративної системи управління й створенням нового державного апарату, змістилися акценти на обґрунтування змісту поняття “кримінально-виконавча політика” та введення його в науковий обіг як одного із напрямів кримінальної політики (нарівні з кримінально-правовою та кримінально-процесуальною політикою). Зокрема, це питання набуло актуальності у зв'язку з підготовкою підручників і навчальних посібників із кримінально-виконавчого права авторськими колективами вчених-юристів за редакцією В.М. Трубникова [2], О.М. Джужи [1], А.Х. Степанюка [3], І.Г. Богатирьова [4], Т.А. Денисової [5] та ін., у яких, власне, на засадах історико-правового визначення, з підключенням основ теорії та історії держави і права, конституційного, кримінального, адміністративного й інших галузей права обґрунтовано правові відносини, що складаються під час виконання кримінальних покарань, визначено їхні основні ознаки, будову, суб'єкти та їх правоздатність, дієздатність, угодоздатність, деліктоздатність і, загалом, охарактеризовано кримінально-виконавчу систему та її діяльність у системі інших правових форм діяльності держави стосовно здійснення її функцій державними й недержавними суб'єктами та ін.

Таким чином, в сучасних умовах предмет дослідження історико-правових засад кримінально-виконавчої політики значно розширює свої змістові рамки адекватно завданням державної політики у боротьбі зі злочинністю, особливо у зв'язку з необхідністю реалізації установами виконання покарань (УВП) такого елемента мети кримінального покарання, визначеного ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу (КК) України, як запобігання злочинам з боку засуджених, а також завданням, пов'язаним з побудовою нової системи кримінально-виконавчого законодавства, визначенням предмета такого закону, виявленням співвідношення з точки зору сучасної теорії права понять нормотворчості, правотворчості та законотворчості, розмежуванням законодавчої й підзаконної нормотворчості у

сфері кримінального права, питань організації управління законодавчим процесом у цій специфічній галузі права тощо.

Незважаючи на те, що протягом останніх десятиліть кримінально-виконавче право і відповідна галузь науки виділилися як самостійні у системі національного права і юридичної науки, прийнято Кримінально-виконавчий кодекс (КВК) України, а слідом за ним і низку інших законних та підзаконних актів, склалася певна правозастосовча практика та досвід її регулювання і використання, існує реальна потреба у виявленні проблемних моментів, що є також однією із важливих складових предмета дослідження даної теми. Вони пов'язані, перш за все, з:

- низькою ефективністю і суперечливістю реформування кримінально-виконавчого процесу, загалом, і законодавчого, зокрема;
- відсутністю логічного сенсу у багатьох підзаконних нормативних актах через недотримання у них співвідношення із законами держави або через невідповідність останніх сутності конкретно-історичних умов сучасної України;
- недосконалістю юридичної техніки деяких нормативних актів, порушення процедури їх прийняття та реалізації;
- несформованістю певного комплексу прав і визначень основних напрямків діяльності органів держави в сфері застосування покарань та інших обмежувальних засобів;
- незадовільним станом понятійного апарату щодо визначення важливих положень кримінально-виконавчої політики та законодавства.

Таким чином, важливо не лише знати, хто і як творить закони держави і на основі них управляє кримінально-виконавчим процесом, а чому саме у такий, а не інакший спосіб; чому саме такі, а не інші закони приймаються у той чи інший період розбудови правової держави.

Висновки. Науковий аналіз та обґрунтування предмета дослідження історико-правових засад кримінально-виконавчої політики України забезпечує більш чітке і прагматичне визначення її сутнісної характеристики з точки зору сучасної теорії та історії держави і права та основних напрямів удосконалення й

розвитку на сучасному історичному етапі українського державотворення. Ключовими моментами на цьому шляху є виявлення та аналіз історичного доробку національної наукової думки щодо становлення української кримінально-виконавчої політики як цілісного соціально-правового явища, з'ясування сучасного стану наукового вивчення теми, простеження генезису її становлення та формування. Лише на цій основі можливе справді об'єктивне теоретико-концептуальне визначення кримінально-виконавчої політики, її домінуючих властивостей, соціальної та правової зумовленості, а також головних пріоритетів із метою максимального наближення до європейських і світових стандартів.

Література

1. Кримінально-виконавче право України: (Загальна та Особлива частина): Навч. посіб. / О.М. Джужа, С.Я. Фаренюк, В.О. Корчинський [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужи. – 2-е вид., перероб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 448 с.
2. Кримінально-виконавче право України / В.М. Трубников [та ін.]; за ред. В.М. Трубникова. – Х., 2001. – 420 с.
3. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / А.П. Гель, Г.С. Семаков, І.С. Яковець; за ред. проф. А.Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 624 с.
4. Кримінально-виконавче право України: підручник / І.Г. Богатирьов. – К.: “Правова єдність”, 2008. – 352 с.
5. Кримінально-виконавче право: навч. посіб. / В.А. Бадира, С.Ф. Денисов [та ін.]; за ред. Т.А. Денисової. – К.: Істина, 2008. – 400 с.
6. Яцишин М.М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України: монографія / М.М. Яцишин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 448 с.